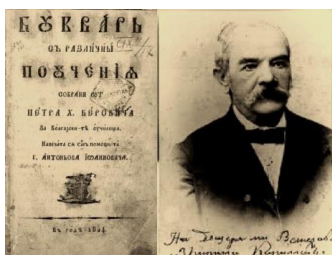

ПО-ВНИМАТЕЛНО С БИОГРАФИЯТА НА ПЕТЪР БЕРОН ПОНЕ ПРЕЗ НЕГОВАТА ЮБИЛЕЙНА ГОДИНА ...

Изумителен гаф за великия възрожденец д-р Петър Берон (1799–1871 г.) беше публикуван във вестник „Телеграф“ на 14 май т.г. Обширна статия представя възможностите на платформата БЕРОН (Български езикови ресурси онлайн) за дигиталния правописен речник на БАН и в нея приятно впечатление прави фактът, че това съкращение е израз на почит към автора на „Рибния буквар“. То обаче напълно противоречи на поместената до него портретна снимка и корицата на знаменития буквар [1]. Ако авторът на споменатата статия се вгледа малко по-внимателно в надписа под снимката, дори и той може да прочете в него посвещението „На дъщеря ми ...“ (болд, И.А.), а, както повече от век е известно, **П. Берон няма нито семейство, нито деца!** Тази „негова снимка“ отдавна се разпространява в интернет, две фирми са се изхитрили да я продават на двуцифрени цени [2], [3], но безкритични читатели могат да я „копипейстнат“ (казано на съвременен „български“ език) от сайта на Община Котел [4]... Повече за безотговорното тиражиране на този и други куриозни Бероновы образи – в [5], [6].

След издаването на първия том на книгата „Омаяни от кораби мъже“, която започва с обширната глава „Д-р Петър Берон (ок. 1799–1871 г.). Първият български морски учен“ (54 стр.) [7, с. 15-68], до 2023 г. публикувах 14 статии с нови сведения за неговата биография. В някои от тях многократно, особено през последните три години, си позволих да изразя опасението, че не е изключена възможността да посрещнем юбилейната Беронова 2024 година с изобилие от противоречия, куриози и недостоверни сведения в беронознанието (вкл. в научна и популярна литература, телевизия и радио, особено в интернет), защото преобладава най-вече експлоатирането на овехтели знания и безкритичността.

Изминалите вече пет месеца от настоящата година подсказват, че вероятно ще се окаже лош пророк. За съжаление! За да не бъде голословен, тук представям редица нелицеприятни примери предимно от тази година.

При това обаче моля читателите да имат предвид, че за краткост засягам **само няколко** емблематични случая:

- интервюта с проф. емеритус д.б.н. Петър Берон – родственик на д-р П. Берон [8], [9];

- мнение на д-р Ива Стоянова – уредник в Националния исторически музей [10], [11] и д-р Мирела Костадинова – преподавател по философия [12];

- мнение в независимата платформа „Консерваторъ” [13];

- мнение на Огнян Стамболиев – известен журналист и литературен критик [14];

- статиите за П. Берон [15] и неговия „Рибен буквар” [16] в българоезичната Уикипедия.

През 2024 г. се навършват **225 г. от рождението на д-р П. Берон, 200 г. от първото издание на „Рибния буквар” и 130 г. от първата научна публикация за живота и делото на д-р П. Берон** [17]. Случаите, които по-нататък представям, са много малка част от гъмжилото на подобни недоразумения (най-деликатно изразено), упорито разпространявани в биронознанието и в най-ново време, но пък са твърде характерни за съвременното му състояние.

КЪМ ИСТОРИЯТА НА „РИБНИЯ БУКВАР”

1. Колко са възрожденските издания на „Рибния буквар”

Проф. Александър Теодоров-Балан (1859 – 1959 г.), 1910 г. –

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/b/b5/Alexandar_Balan.jpg/250px-Alexandar_Balan.jpg

Според д-р Ива Стоянова, която е **специалист от солидна научна институция като Националния исторически музей**, възрожденските издания на Беровия буквар са **ШЕСТ**: 1824, 1841, 1847, 1850, 1856 и 1862 г.[10], [11]. **През 1894 г.** проф. Александър Теодоров-Балан, авторът на първата научна публикация в биронознанието, приема, че те са пет, но тогава той изрично посочва **обективната** причина за това несигурно предположение: „Мъчно е да се намерят тия издания в библиотеките или у частни лица” [17, с. 63]. Само преди три години, на 8 март 2021 г., в предаването на История.БГ на БНТ, посветено специално на П. Берон,

именити академични и университетски учени **обсъждаха ТРИ** версии – 5, 6 и 7. До наши дни в литературата продължават да битуват версиите за 1, 5, 6, 7, 8 и 20 издания на „Рибния буквар” до 1878 г. [18, с. 19].

За бъркотията относно възрожденските издания на „Рибния буквар” съществен принос имат енциклопедистите на българоезичната Уикипедия. В нейна статия е поместен следният **объркващ и недостоверен** текст: „Поради големия интерес към този учебник той претърпява 6 издания в продължение на 20 години, а авторът му д-р Петър Берон се радва на високо уважение. Според Каталога на Н. Теодосиев и изследванията на Иван Алексиев има два варианта на третото издание, през 1846 г. и 1847 г., с което възрожденските издания на Буквара стават седем” [16]:

Първо. **Текстът обърква** читателите, защото първото изречение уверява, че изданията са шест, а второто – седем? А кое от двете твърдения е вярното??

Второ. Текстът е **недостоверен**, защото авторите-енциклопедисти **безсъвестно спекулират** както с Каталога на Н. Теодосиев, така и с моя публикация от 2014 г. [19]. Например:

а) **Н. Теодосиев категорично твърди**, че „Рибният буквар” има **само шест** издания, което е документирал с два факта: подвежда читателите с твърдението си, че изданието от 1847 г. е „др.[уго] 3 изд.” [20, с. 84], а за изданието от 1862 г. изрично отбелязва „6 (шесто?, И.А.) **последно** изд.” (болд, И.А.) [20, с. 145], [21];

б) **Никога не съм твърдял**, вкл. в статията си от 2014 г. (цитирана в Уикипедия), че „има два варианта на третото издание”, както ми приписват уикипедианците! Напротив, още тогава (2014 г.) категорично изтъкнах, че изданието от 1847 г. не е третото, както уверяват повечето съвременни автори (вкл. д-р Ива Стоянова от НИМ), а е четвъртото издание. Нещо повече, през 2018 г. публикувах и **подробни доказателства**, че изданията от 1846 и 1847 г. са различни, а **общият брой на възрожденските издания е СЕДЕМ** [22]!

2. Правил ли е П. Берон промени в „Рибния буквар”

Точният брой на възрожденските издания би бил досадна аритметична подробност, ако той не беше пряко свързан с въпроса дали П. Берон е правил промени в Буквара си? Този **фундаментален** въпрос е поставен за пръв път от проф. Ал. Теодоров-Балан още през 1894 г.: „Нашият книгопис наброява пет издания на букваря от Берович [...] Мъчно е да се намерят тия издания в библиотеките или у частни лица, та

да се сравнят помежду си, за да се види как е следил авторът с тая книга нуждите на обучението, и съгласно с това **какви изменения и подобрения е правил постепенно в първоначалния материал и в неговото разпределение**. От насловните листове на изданията би могло да се заключи, че такива промени не ще да са правени; обаче на това се противи до нейде различното количество страници в отделните издания” [17, с. 62-63].

През изминалите 130 години този изключително важен въпрос е вълнувал **не повече от няколко души**. Огромното мнозинство от автори представят „Рибния буквар” единствено по първото издание! Волно или неволно, те внушават на читателите, че или Бероновият буквар има само едно издание, или той е преиздаван, но авторът му не е правил промени в него. Само три примера за последствията от едностранчивото (да не казвам тесногърдното) изследване и популяризиране на „Рибния буквар”:

Пример 1. През 1964 г. по случай 140 г. от появяването на първото му издание проф. Стойко Стойков твърди, че при преиздаването на Беровия буквар през периода 1841–1862 г. **само (??)** „са изхвърлени предговорът и послесловието” [23, с. 10]. Това означава, че обемът на Буквара без тези две части остава 133 стр., но **до 1862 г. той е увеличаван и достига 168 стр.!**

Пример 2. През 2018 г. на книжния пазар се появи факсимилно първо издание на „Рибен буквар” с паралелен осъвременен текст, дело на **проф. Лилия Илиева**. Тя е автор и на предговора, но в него читателят и с лупа няма да открие дори дали Букварът е преиздаван, камо ли пък да е споменато нещо за евентуални промени в бъдещи издания до 1862 г. [24, с. 6-17]. За съжаление, това не е неволен пропуск, а **груба професионална грешка!** Позволявам си да го твърдя, защото по същия начин, само въз основа на първото издание на „Рибния буквар”, през 2019 г. проф. Л. Илиева публикува резултати от своето изследване на филологическата му част, като прави изводи, **без да помисли за евентуалните промени по-късно от П. Берон**. А те са твърде съществени, за да бъдат пренебрегвани. Например: Филологическата част на първото издание се състои от 9 раздела с общо 28 подраздела; през 1862 г. разделите са запазени, но подразделите са 25. Освен това, в примерите са правени промени:

съкращения, допълнения, размествания. Кога, как и защо са правени промените, тепърва трябва да се изследва. **Само един** пример: 1824 г., с. 27 – Земя и меря: земемер. Звезда и броя: звездоброец; 1862 г., с. 17 – Звезда и броя: звездоброец. Земя и меря: земемер. Защо ли П. Берон е направил това „дребно” разместване? Дали публикации на астрономическа тема през периода 1846-1862 г. не са оказали влияние? Например през 1861 г., т.е. една година преди последното издание на „Рибния буквар”, започва издаването на Беровата обемиста „Небесна физика”?

Пример 3. През 2012 г. изтъкнат специалист по литературната история на Българското възраждане представя П. Берон в солидна книга, като разглежда „Рибния буквар” само по изданието от 1824 г. и въз основа единствено на него публикува напълно грешното твърдение: „Дебют за книжовника, изданието **не е отправна точка на по-нататъшните му занимания**” (болд, И.А.) [26, с. 138]. Истината е, че П. Берон не само физически увеличава обема на букварния текст, но променя структурата му, размества последователността на някои части, допълва или съкращава текстове в отделни части, обогатява илюстрациите (особено в изданията 1856 и 1862 г.). Интересен е и фактът, че през 1846 г. П. Берон увеличава обема на частта „Воздушни явления” **шест** пъти и представя в нея накратко теоретичните си схващания за физиката на атмосферата, публикувани в неговия научен труд „Система на атмосферологията” през 1846 г. на френски език [22, с. 13-14].

3. Бързо ли навлиза „Рибният буквар” в българските училища

Според д-р Ива Стоянова, той „много бързо се разпространява из всички български училища” [10]. Потвърждение на тази романтична представа е публикувано през 1885 г. от старозагорския учител Атанас Иванов (1810–1897 г.): „Него време се появи първата българска книжка Рибеното букварче, от покойния х. Петра Берона. Българите не можаха да се начудят и нарадват на туй, че имаше вече и Българска книга, **та я разграбиха до една**” (болд, И.А.) [27, с. 20].” Към 1885 г. мемоаристът е вече на 75 г. и това предполага **евентуална неточност на спомена** му. Потвърждава го и изразът „Него време”, защото на същата страница Ат. Иванов уверява: „След това („Рибен буквар”-1824 г.,И.А.) на 1821 год. се отвори война между турци и гърци”. Става дума за Гръцката война за независимост 1821–1829 г., т.е. Беровият буквар е издаден три години преди нейното начало, сиреч през 1818 г.(??), а не през 1824 г. ...

Значително по-реалистично е съобщението на П. Р. Славейков от 1866 г.: „Макар че на 1824 год. ся бе издал Букварът на г-на Берона, но той

като не съответствуваше на черковното правописание и произношение **за дълго време оставаше изключен от училищата**” (болд, И.А.) [28, с. 2]. В този дух е и мнението на Гено Дочев от 1922 г.: „д-р Берон не е бил разбран и оценен на времето си и дълго след това. Тогавашните български даскали са били още много прости, книжниците у нас са държели яко за „нашата православна вяра“, т. е. за часословът и апостола като учебници, **та нито едните, нито другите са могли да разберат и обикнат делото на д-р Берона и да го възприемат веднага**. Но съсловието на занаятчиите и търговците, което искало светско и практическо образование, все повече и повече се засилвало, и то е **възприело, макар и малко по-късно**, идеите и делото на великия радетел за българско светско образование” (болд, И.А.) [28, с. 223]. Г. Дочев не подкрепя твърдението си с източник, но тук посочвам само три аргумента в негова подкрепа:

Аргумент 1. Почти неизвестен в историографията е **пътеписът** на британския мисионер Хенри Лийвс от 1827 г. Той е добре познат за приноса му относно първото цялостно издание на Библията на новобългарски език през 1871 г., но пътеписът му за обиколка из България от Цариград до Търново края на 1826 г. на практика е неизвестен [29], [30]. В този пътепис той прави първото в чуждестранната литература съобщение за „Рибния буквар“: „напоследък бяха публикувани две основни произведения – едното Правописна книга, към която е приложен трактат по аритметика и няколко подробности от естествената история” [29, с. 480]. Х. Лийвс отбелязва за Сливен: „в училището те четат книги, които не разбират. Тези, които се учат да пишат, обикновено предпочитат да пишат на български език с гръцки букви [...] и **където и да са открити училища, преподава се само гръцки език**” (болд, И.А.). Сиреч, две години след издаването на „Рибния буквар” все още няма и следа от „много бързото” му разпространение и влияние. През 1827 г. английският свещеник Робърт Уолш посещава България и за училищата в градовете твърди: „Няколко елементарни книжки бяха отпечатани наскоро на този език, но не можах да видя нито една от тях. Тези, с които успях да се запозная, бяха на гръцки за училищата и на славянски за църквите” [34, с. 649].

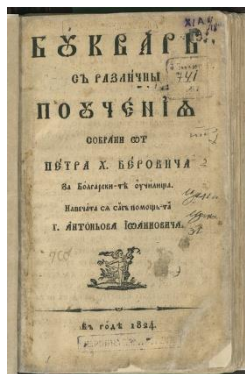
Национална Априловска гимназия в Габрово, 2011 г. –

https://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%90%D0%BF%D1%80%D0%B8%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D1%81%D0%BA%D0%B0_%D0%B3%D0%B8%D0%BC%D0%BD%D0%B0%D0%B7%D0%B8%D1%8F

Аргумент 2. Първото българско светско училище, в което е въведен препоръчаният от П. Берон през 1824 г. взаимоучителен метод, е открито през 1835 г. в Габрово (Априловската гимназия), т.е. 11 години след първото издание на „Рибния буквар”.

Аргумент 3. Силно впечатление прави и фактът, че второто издание на „Рибния буквар” се появява едва през 1841 г., т.е. след 17 г.

4. Има ли риба на корицата на „Рибния буквар”

Корицата на първото издание на „Рибния буквар”, 1824 г.

Проф. д-р Анна Ангелова твърди: „Върху корицата му също има една риба и от там идва наименованието „Рибний буквар” [9, ок. 14:30 мин]. За произхода на популярното име на Беровия буквар има поне 16 версии, но няма да навлизам в тази история [33]. Само смирено ще си позволя да противореча на именитата директорка на Университетската библиотека „Св. Климент Охридски” в София, че **поне досега нито един автор не е успял да публикува екземпляр на Буквара с такава корица!!** Разбира се, не изключвам възможността във фонда на подопечната ѝ библиотека да се съхранява такъв куриозен екземпляр. Иначе би следвало да предположа, че тя не е виждала никога „Рибен буквар”, но пък има мнение по въпроса...

КЪДЕ И КОГА П. БЕРОН ЗАВЪРШВА МЕДИЦИНА

Според българските уикипедианци П. Берон „Учи медицина в Хайделберг и Мюнхен” [15]. Д-р Ива Стоянова е съгласна със специалността, но е на мнение, че най-напред я изучава в Мюнхен, а след това – в Хайделберг [10]. Проф. д.б.н. П. Берон „уточнява”: „Той е доктор по „обзетия”, това е акушерство на латински. Завършил е в Хайделберг, Мюнхен, и докторската му работа е подписана с „Берон”, оптимизирал си е името – от Хаджи Берович става Берон. Той поставя началото и оттам нататък целият род приема това име. Това е 1830 г.” [8].

Паметната плоча на д-р П. Берон в Хайделберг, поставена през 1966 г. на дома, в който е живял като студент. –
http://www.heidelberg.de/site/Heidelberg_ROOT/node/452757/Lde/zmdetail_434583/Gedenktafel_Peter_Beron.html?zm.sid=zmts90n566u1&nodeID=434583

В действителност през 1825–1826 учебна година П. Берон се записва във **Философския** факултет на Хайделбергския университет, през зимния семестър на 1826-1827 учебна година се презаписва в неговия Медицински факултет, но през летния семестър (1827 г.) се прехвърля да следва медицина в Мюнхен, където на 9 юли **1831** г. (н. ст.) защитава докторска дисертация по **медицина, хирургия и акушерство**.

Що се отнася до впечатляващия термин „обзетия“, не успях да открия такава чудесия в българската медицинска терминология. Известно е обаче нещо друго: **акушерство** на латински е **obstetricia** –
<https://la.wikipedia.org/wiki/Obstetricia>

НЯКОИ УТОЧНЕНИЯ ЗА НАУЧНАТА ДЕЙНОСТ НА Д-Р П. БЕРОН

1. Кога европейските научни среди научават за д-р П. Берон като учен

Джон Лий (1783 - 1866) – английски астроном и математик. –
[https://en.wikipedia.org/wiki/John_Lee_\(astronomer\)](https://en.wikipedia.org/wiki/John_Lee_(astronomer))

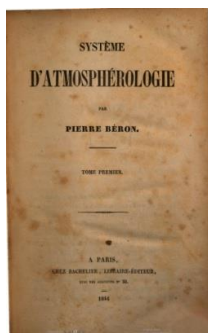
Според д-р М. Костадинова това станало през 1850 г., когато: „На сесия на Кралската академия на науките в Лондон, състояла се на 20 юни същата година, акад. Джон Ли прави научно съобщение със заглавие „Причините на земния магнетизъм са доказани“. **Тогава показва** и научния труд на д-р Петър Берон „**Системата** на атмосферологията“, отпечатан в Париж през 1846 г. Тъкмо акад. Джон Ли **посочва особените заслуги** на българина за европейската наука” (жълт фон, И.А.) [12]. Този впечатляващ текст внушава на доверчиви читатели, че през 1850 г. акад. Джон Лий (Lee) по време на съобщение за земния магнетизъм представя и Беровия научен труд от 1846 г., като същевременно изтъква особените му заслуги за европейската наука. В действителност обаче от тези няколко твърдения е верен само фактът, че на 20 юни 1850 г. (нов стил!) представя **накратко**

(почти една страница) резултатите от научен труд на тема „Причините на земния магнетизъм са доказани“, но авторът му е П. Берон. Нищо повече – нито Бероновия труд от 1846 г. и нито дума за някакви похвали по адрес на българския учен!!! Причината Бероновият труд за земния магнетизъм да бъде представен от английския учен е фактът, че българинът не е член на Кралското общество. **Въпреки доказания факт**, че акад. Джон Лий представя само **няколкоминутно** съобщение на тема „Причините на земния магнетизъм са доказани“, проф. д.б.н. П. Берон продължава обаче упорито да уверява, че неговият велик родственик бил държал лекция на тази тема в Кралското общество в Лондон [8]...

Кога европейската и изобщо чуждестранната наука по света научава за учения д-р П. Берон и какво е мнението на чужди учени по онова време и в наши дни за публикациите му е **неизследван досега** въпрос в беронознанието. Главната причина за това е необходимостта от къртовски трудопоглъщаеми проучвания, докато псевдонаучното симулиране изисква несравнимо по-малко усилия. Тук представям само няколко примера от собствено проучване.

Пример 1. Докторската дисертация на П. Берон е добре известна в историко-медицинската ни литература, но нейният принос в медицината все още не е изследван достатъчно задълбочено (оставям настрана куриозите, с които се популяризира у нас). Например, тя е известна в европейската медицинска литература **още преди 1850 г.** Съобщих за такива случаи преди три години:

- през 1838 г. е описана в **датски** медицински сборник;
- през 1840 г. е цитирана в **немска** монография по акушерство [18, с. 24-25].

<https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=hvd.hn4dr1&seq=9>

Пример 2. Д-р М. Костадинова положително не е разлиствала цитирания от нея Беров труд от 1846 г. „Система на атмосферологията“. Иначе щеше да знае, че в него на с. 307 П. Берон задължава издателя да предостави безплатни екземпляри на над 30 адреса в Германия, Англия, Нидерландия, Франция, Ирландия, Австрия, Испания, Унгария, Белгия, Италия, Русия, Сърбия и др., вкл. на адмиралтействата в Англия, Франция, Австрия, Русия и Турция. А както издателят на книгите му, така и самият П. Берон са ги разпространявали по библиотеки и персонално на учени по

света и са съхранени до наши дни. Доказателства за това днес могат да се открият в дигитални фондове в интернет. Само няколко примера **конкретно** за „Система на атмосферологията”:

- **Gersdorf, E. G.** Leipziger Repertorium der deutschen und ausländischen Literatur. Jahrgang 5, Bd. 1. Leipzig, 1847, с. 32. – https://books.google.bg/books?id=UPNIAAAAcAAJ&pg=PA32&lpg=PA32&dq=faraday+beron&source=bl&ots=M3GjkaeL5&sig=Bbur41hNyifx7VdQ4B4lsLU_YZg&hl=bg&sa=X&ved=0ahUKEwjL1Oiu0YnZAhXGjqQKHRm3BxMQ6AEIWzAM#v=onepage&q=faraday%20beron&f=false (Посетено 31 май 2024 г.);

- **Destrem Dr.** D' Athmosphèrologie de M. Pierre Béron. – Gazette des hôpitaux civils et militaires, № 6, Tome IX – 2e série, 16 janvier 1847, с. 25-26 (обширен отзыв). – https://books.google.bg/books?id=1_5QAAAAcAAJ&pg=PA25&lpg=PA25&dq=%22pierre+beron%22+faraday&source=bl&ots=S2oSQFsl6L&sig=dhpgfI2kQ5rIrzxlKsrXZ7fiTJ4&hl=bg&sa=X&ved=0ahUKEwiKuraV3YvaAhUEaVAKHbcACGUQ6AEIPzAE#v=onepage&q=%22pierre%20beron%22%20faraday&f=false (Посетено 31 май 2024 г.);

- **Anales de la Universidad de Chile. Tomo XXVII.** Santiago de Chile, Imprenta nacional, Julio de 1865, с. 83. – <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=uc1.b2902459;view=1up;seq=9> (Посетено 31 май 2024 г.). Чилийската библиография е от 1865 г., но Бероновият труд положително е изпратен още през 1846 г.

- **Breuning, Markus.** Geographie in Alexander von Humboldts Bibliothek. Geographie, Kartographie, astronomische (geographische) Ortsbestimmungen, Länderkunde, Reiseberichte, Meteorologie, Geophysik, Erdmagnetismus, Glaziologie, Vulkanologie und Seismologie [Auszug aus Henry Stevens: The Humboldt Library. Reprint: Leipzig 1967], с.10. – http://www.von-humboldt.de/usrdatabreuning/05_Geography_in_AvHs_Library.pdf (Посетено 31 май 2024 г.); Това е библиография на личната библиотека на германския учен Александър фон Хумболт (1769 – 1859 г.);

- Мюнхенския център за дигитализиране – http://reader.digitale-sammlungen.de/de/fs1/object/display/bsb10133373_00007.html (Посетено 31 май 2024 г.); Предлага 9 научни труда на П. Берон, вкл. „Система на атмосферологията”.

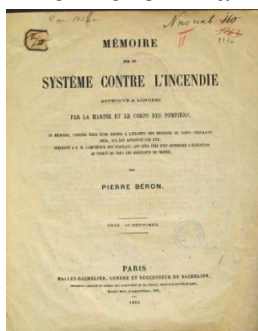
- The Consortium of European Research Libraries (CERL). – <https://data.cerl.org/thesaurus/cnp01435772> (Посетено 31 май 2024 г.). Сайтът предлага общо 5 научни труда на П. Берон, вкл. „Система на атмосферологията”.

2. За гръцките трудове на П. Берон

И до днес не се намериха български специалисти по гръцки език, които да проявят интерес към трудовете на П. Берон. За разлика от тях гръцкият историк Konstantin Kotsowilis се оказва по-голям родолюбец за страната си и през 1995 г. в научен труд, издаден в Германия, обяви д-р П. Берон за грък. Главното му „доказателство” е твърдението: „Преди началото на неговото следване, през 1824 г. той беше издал един малък „Рибен буквар” на български език в Брашов [...]. **Но тези няколко страници на български едва ли натежават в сравнение със съчинените 1500 страници на перфектен гръцки [...]** (болд, И.А.)”. Съобщих за този курioз през 2017 г. [35], но в България никой не прояви интерес. За разлика от българските историци, литературоведи и специалисти по гръцки език, професорът по политология и славистика Сабине Ридел от

Университета „Ото фон Герике“ в Магдебург обръща внимание на съчинението на К. Коцовилис и смята, че личността на П. Берон **„предлага достатъчно повод за научни дискусии** (болд, И.А.) между историци и филолози. Ако едните го причисляват изключително към българските възрожденци от XIX в., други въз основа на многобройни публикации на гръцки език го претендират изцяло за себе си като гръцки интелектуалец” [18, с. 10].

130 години след първата научна публикация в биронознанието **българската наука продължава да демонстрира пълно безразличие към гръцките трудове** на д-р П. Берон. Нищо чудно, че с много скромни изключения авторите, пишещи за научната му дейност, нямат точна представа дори за броя на тези трудове, камо ли поне за адекватните преводи на заглавията им на български език. Печално доказателство за нашенското безразличие към гръцките публикации на д-р П. Берон е мнението в най-ново време на:

Берон, Пиер. Изложение върху една система против пожар, одобрена в Лондон от флотата и пожарната команда. Париж, 1863 г. – <http://books.unibit.bg/images/covers/641.JPG>

- проф. д.б.н. П. Берон: „Петър Берон издава и книга на гръцки – „Стига толкова пожари в градовете”, която е основа на противопожарното дело” [8]. Естествено **такъв гръцки труд не съществува!** Истина е обаче, че през 1851 г. в Белгия и през 1863 г. във Франция са издадени Берови публикации на тема противопожарна техника [7, с. 23-30]. Друг е въпросът какъв е приносът му в това направление и дали той е известен извън България;

- д-р М. Костадинова: „Три години по-късно (1849 г.?, И.А.) Берон е поканен от Дружеството за природните науки в Атина, където представя доклад за състоянието на земята преди потопа [...] Издава книга и върху потопа, свързана с неговите причини, действия и последствия” [12]. Тези две изречения представят непълно и неточно Беровите проучвания дори само на библиографско равнище, камо ли някой да разбере какви всъщност са схващанията на автора по споменатата тема. Тук правя само някои кратки уточнения.

Докладът „Всемирният потоп и следи от него” от д-р П. Берон, 1853

г. – <http://books.unibit.bg/imgs/covers/287.JPG>

П. Берон представя доклада си пред **Медико-физиологичното дружество** в Атина [36] през януари 1853 г., що се отнася до неясното твърдение, че бил издал „книга и върху потопа”, всъщност само през 1853 г. в Гърция са издадени две негови книги на тази тема: докладът му е отпечатан в отделна брошура през март с.г. [38] и като част от книгата му „Обща климатология” [39, с. 161-173]. Освен това през 1855 (немски), 1857 (фр.), 1858 (фр.), 1866 (фр.) и 1867 г. (фр.) излизат негови трудове, които отчасти или изцяло също разглеждат темата за потопа, т.е. **общо историята му е разгледана в 7 книги с близо 500 стр.** Това обаче е **само библиографският поглед** към Беровите усилия в това направление. Значително по-съществен е фактът, че вече един век българските историци не са посветили **специално на този проблем** нито една публикация!?!

Преди всичко не е изяснен понятийно-терминологичният апарат. Терминът потоп може и да е подходящ за популярна употреба, но в научната литература се използват и термини като **Потоп**, **Библейски потоп**, **Ноев потоп**, **Всемирен потоп**, **Големият потоп**, **Великият потоп**, **истинският потоп**, **Черноморски**, **световно наводнение** и т.н., без обикновено да се дават поне работни определения. Някои от тях могат да се приемат като синоними, но други очевидно описват различни понятия. Географският анализ на Беровите публикации подсказва, че неговата хипотеза се отнася за **Всемирен потоп като глобално събитие**.

Трудовете на д-р П. Берон за Всемирния потоп поставят началото на значителна по обем българска литература на тази тема, огромната част от която е неизвестна за специалисти и журналисти, пишещи за историята на един или друг потоп. Първата книга на български език в това направление се появява преди 140 г. в Русе. Доколко слабо е проучена тази литература показва например факта, че в най-ново време известен историк уверява за липса на сведения в народната ни памет за потоп макар в действителност още през 1906 г. да е публикувано народно предание за Библейския потоп, записано вероятно в района на Станимашка околия [7, с.42]. Значително повече за Беровата хипотеза за Всемирния потоп в [7, с.37-44, 61-63].

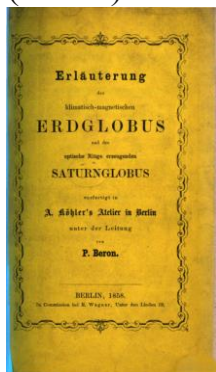
3. Накратко за метеорологичните трудове на д-р П. Берон

Като изключва книгата „Система на атмосферологията” (1846 г. на френски), метеорологията в творчество на д-р П. Берон е представена от д-

р М. Костадинова така: „През 1859 г. на сесия на френското дружество по метеорология в Париж чете отново доклад върху метеорологията и причините за появата на нейните явления. [...] През 1858 г. публикува на немски език книгата си „Климатология“, а през следващата голям космографски атлас с обяснителен текст. Между многото му съчинения е обширен „Метеорологически атлас“, който е около 400 страници. Изображенията на атласа са нарисувани от големия български художник Николай Павлович” [12]. Метеорологията в Бероновите трудове обхваща обаче значително по-голям обем, но по горните твърдения предлагам само кратки уточнения.

Първо. От години издирвам трудовете на П. Берон както в България, така и в дигитални фондове от двете страни на Атлантическия океан, но все още не съм попаднал на книга „Климатология” на немски език. Ако д-р М. Костадинова наистина е открила такъв екземпляр, това наистина е ценен принос за беронознанието и добре би било да публикува пълното библиографско описание, както и къде се съхранява откритият от нея оригинален екземпляр – в обществена библиотека (музей, архив или друга институция) или е собственост на частен колекционер. Наистина през последните 10-15 г. тук-там също се споменава за подобно издание, но и никой досега също не е съобщил библиографското описание. То липсва, както в най-солидната библиографията на трудовете на д-р П. Берон (1962 г.) [31], така и в Сливенската био-библиография [32]. Известно е обаче друго. Тук там в интернет се среща следното описание на книга: **Beron, Petrus. Allgemeine Klimatologie oder über Vertheilung von Wasser, Wind u. Wärme etc.**[Athen, 1853. VIII, 183 S.] –

<https://books.google.bg/books?id=4nw5AAAACAAJ> Макар заглавието да е на немски език, това всъщност е гръцкият труд на П. Берон „Обща климатология” от 1853 г., което всеки читател и автор може лесно да провери с приложения линк. През същата година в Атина е издаден още един Беров труд по метеорология на гръцки език – „Атмосферология” (139 с.).

<https://books.google.bg/books/content?id=9kFWAAAACAAJ&hl=bq&pq=PP1&img=1&zoom=3&sig=ACfU3U1OqCG7qVXRZDNebBQgKqey4e-LYQ&w=1025>

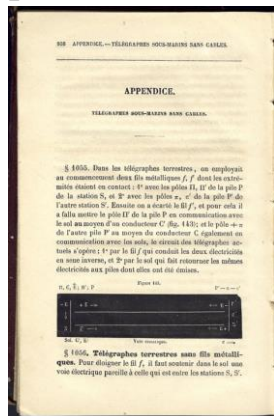
През 1858 г. в Берлин на немски език е издаден друг метеорологичен труд: **Béron, P.** Erläuterung des klimatisch-magnetischen Erdglobus und des optische Ringe erzeugenden Saturnglobus verfertigt in A. Köler's Atelier in Berlin nach der Leitung von P. Beron. Berlin, R. Wagner, 1858. 42, 2 S. (Обяснение на климатично-магнитния Земен глобус и на произвеждащия оптически пръстени глобус на Сатурн, подготвено в ателието на А. Кьолер в Берлин и под ръководството на П. Берон). От целия обем на книгата климатологията е представена само на с. 3-17.

Второ. През 1859 г. д-р П. Берон наистина прави съобщение пред Метеорологичното дружество на Франция. Друг е обаче въпросът на каква тема? Твърдението, че става дума за „доклад върху метеорологията”, внушава, че той изцяло е посветен на тази тема. Необходимо е обаче уточнението, че за П. Берон терминът „метеорология ” описва различни понятия към средата на XIX в. в сравнение със съвременния понятийно-терминологичен апарат. А към 1859 г. за докладчика родовото понятие **метеорология** обхваща четири видови понятия: **атмосферология**, **климатология**, магнетология и потамология [40, с.132]. В съвременната наука обаче магнетологията (магнетизъм) е дял от физиката, който изучава земното магнитно поле, а потамологията изучава хидрологията на реките.

Накратко, само част от предмета на съобщението на д-р П. Берон през 1859 г. е посветена на съвременната метеорология.

Трето. „Метеорологичният атлас” на П. Берон, издаден през 1860 г. в Париж, съдържа **само картите**, изработени от Н. Павлович. През същата година е издаден обемист текст (412 с.), обясняващ съдържанието на картите [41].

4. За идеята на д-р П. Берон да се предават „не само звуци от разстояние, а и картини”

Първата страница от приложението „Подморски телеграфи без кабели” в том III на „Панепистемията” (1863 г.) на д-р П. Берон. –

<https://digilib.nationallibrary.bg/sp/public/image>

4.1. Според проф. д.б.н. П. Берон, в книги на д-р П. Берон от 1856 г. „са изказани някои идеи, от рода на това, че **чрез земния магнетизъм** и други подобни неща **един ден ще се предават не само звуци от разстояние, а и картини**” (болд, И.А.) [8]. Сиреч, още през 1856 г. той публикува идеята за радиото и телевизията? Въпреки уважението ми към известния родственик на знаменития възрожденец, виждам се принуден да уточня, че **такава книга не съществува!** От години в интернет се разпространява и друга спекулация: „През 1863 г. пише разработка за безжичния морски телеграф” [15].

Според академичния Речник на българския език, терминът „разработка” означава „2. Научна публикация върху определена тема, проблем; произведение, работа, труд.” – <https://ibl.bas.bg/rbe/lang/bg/%D1%80%D0%B0%D0%B7%D1%80%D0%B0%D0%B1%D0%BE%D1%82%D0%BA%D0%B0/> Беронова публикация, посветена **специално** на такава тема, не съществува! Известно е друго. През 1863 г. в третия том на своя фундаментален труд „Панепистемия”, той помества приложението „Подморски телеграфи без кабели” [43, с.936-944]. Основната идея обаче е да използва електропроводимостта на водата и земята, а не земния магнетизъм. Всъщност споменатото приложение в том 3 на „Панепистемията” представя следните идеи:

- земни телеграфи без метални жици;
- подморски телеграфи без кабели;
- флотски телеграф;
- напредък на корабоплаването посредством приложението на телеграфа за предаване на сведения за времето (метеорологични прогнози).

През 1901 г. в английска книга за историята на безжичната телеграфия предложението на П. Берон от 1863 г. за терафон е споменато бегло, под черта и не особено ласкаво: „мъгляво описание, очевидно същото като на Хоуърд” [44, с. 65]. Патентът на Джон Хоуърд от 15 (27) март 1862 г. е представен подробно, а П. Берон не посочва източник и, волно или неволно, създава впечатление, че идеята е негова.

Понастоящем нито един български специалист по история на радиотехниката не е публикувал **обективно** (без патриотарско волнодумство) изследване на Беровите идеи за подморски телеграф без кабел и флотски безкабелен телеграф (връзка между корабите на един флот и адмиралския им кораб) и не е доказал осъществимостта на технологията, респ. приоритета на П. Берон. Що се отнася до идеята за

метеорологичните прогнози и приложението на безкабелната телеграфия, д-р П. Берон не е първият, който я публикува, но е един от малкото автори в света, които към 1863 г. я подкрепят.

4.2. Един от най-големите куриози в биографията на д-р П. Берон е твърдението, че той бил дал идеята чрез земния магнетизъм да изпраща на разстояние картини, т.е. **българин дава на света идеята за телевизията**. Какво ли не измисля родната патриотарщина?

Най-ранният източник на тази нашенска чудесия, който ми е известен, е университетски учебник от 1997 г. В него, в раздела „Телевизия“, авторката доц. Искра Баева (понастоящем – проф.) уверява, че в Беровия труд от 1864 г. (?) била публикувана „Идеята за предаване в пространството не само на писмена информация или глас, а **и на образи**” (болд, И.А.) [45, с. 70]. Поне досега нито един от привържениците на тази романтична версия не е публикувал препратка към конкретна публикация на П. Берон...

5. Отново няколко думи за „Панепистемията” на д-р П. Берон

В научната и популярната литература, вкл. в интернет, господства версията, че фундаменталният научен труд на д-р П. Берон „Панепистемия” (на френски език) е издаден в 7 тома, такова е мнението на д-р М. Костадинова [12], проф. дфн Димитър Цацов [46, с.54] и др. От десетина години в интернет се рекламира версията за 11 тома, такова е мнението на българските уикипедианци [15], а от тях трудно изброими почитатели на метода „копи-пейст” успешно го разпространяват, например [13]... И само тук-там се среща версията на д-р П. Берон – **8 (ОСЕМ!)** тома.

Формално погледнато, нашенските уикипедианци са написали „Панепистемия“ (седем тома, 1861–1867)”, но непосредствено след това са добавили текста „Небесна физика” (три тома, 1866–1867), което доказва, че нито един от десетките уикипедиански съавтори, предпочитащи да ползват псевдоними, не е нито разлиствал томове, нито ползвал поне някоя от известните библиографии на Беровите трудове... Имам предвид факта, от поне един век е известно, че „Небесната физика” е всъщност част от „Панепистемията”. Що се отнася до „Физико-химията” от 1870 г., П. Берон още в начална страница е отбелязал, че това е том **VIII (осми)**!

Впрочем, силно впечатление прави фактът, че проф. дфн Д. Цацов, който **в монографията си** от 2019 г. подробно разглежда „Панепистемията” [46, с. 41-54], коментира нейното съдържание, **без да е**

ползвал нито един том от нея, а на практика цитира текстове предимно с мнението на Михаил и Нели Бъчварови от 1975 г. [47]...

6. Участвал ли е д-р П. Берон в две експедиции на Александър фон Хумболт?

Александър фон Хумболт (1769–1859 г.), картина от Й. К. Щилер, 1843 г. – https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/3/36/Stieler%2C_Joseph_Karl_-_Alexander_von_Humboldt_-_1843.jpg

В началото на тази година проф. д.б.н. П. Берон съобщи сензационната новина: „С него (Александър фон Хумболт, И.А.) д-р Петър Берон е **пътувал в Еквадор и в Русия**, включително” (болд, И.А.) [8]. Тъй като това е родов **спомен**, позволих си да проверя неговата достоверност.

Александър фон Хумболт посещава **Еквадор** по време на втората си експедиция в Южна Америка, която е през **1802 г.** [48]. Тогава малкият Петьо е бил на две години и знаменитият немски пътешественик едва ли е подозирал съществуването му, за да го покани в експедицията си...

Руската експедиция на Хумболт е през 1829 г. [48], но и тогава П. Берон няма късмет, защото по това време е студент в Мюнхен и трябва да посещава лекции, да полага изпити... Д-р Васил Н. Бакърджиев – един от най-авторитетните бероноведи, задълбочено изследва връзката на П. Берон с Русия и открива, че през 1850 г. той чрез руския генерален консул в Букурещ предлага да предостави на руското правителство безвъзмездно своя метод за потушаването на пожари в градовете, но, за съжаление, не е известен отговор от Санкт Петербург [49, с. 235-237].

7. Познават ли съвременниците на д-р П. Берон научното му творчество

Според д-р М. Костадинова: „Единствено д-р Иван Селимински, Васил х. Стоянов – Берон, Николай Павлович, вероятно и Георги С. Раковски са познавали научното творчество на Петър Берон.” [12]. Това е наистина много важен въпрос, но и на практика досега не е изследван целенасочено. А той се състои от два подвъпроса: а) мнение на българите и б) мнение на чуждестранните специалисти. Съдейки по гореспоменатото мнение, очевидно е, че авторката има предвид само мнението на българите. Положителните позиции на д-р Иван Селимински, Васил х. Стоянов – Берон и Николай Павлович са добре известни и затова най-

напред ще отбележа, че през 1853 г. Анастас Гранитски от Котел публикува писмо от Г. Раковски, в което той съобщава мнението си за П. Берон: „Высокоученный и Высокоумный доктор на медицината и философията Г-н Петр Х. Берович, родом от Котел [...] Тойзи достопохвалный родолюбец българин занимава и место на първите учены в Европейскыты академии и Институты, зачтото е член на много учебни общества и издаде на французскы прежде няколко годинъ едно негово списание под заглавие **С и с т е м а н а а т м о с ф е р о л о г и я**, система изобретена нова от него, която се прие и одобри от всите Академии и се прослави между всичките европейски учени, както и за други негови нови учебни изобретения и проч.” [50, с. 68-69]. Накратко мнение на още трима известни българи за д-р П. Берон:

1841 г., Васил Априлов: „известный своей ученностию” [51, с. 54];

1850 г., Иван Добровски: „Г. П. Берон предал съ е от неколко години во високи умственни трудове [...] тъс зима мина той от тука, за да иде в Лондра и в Париз да печати двете първи части на речените си Списания” [52, с. 10];

1858 г., Иван Богоров: „Какво живо предвиждане на Тиха, Коперника, Галилея, Кеплера, Невтона и на наш Берона!” [53, с. 55].

ОЩЕ ЕДНО БИОГРАФИЧНО УТОЧНЕНИЕ

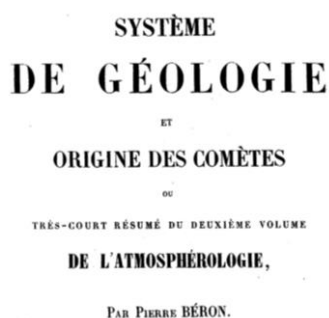
В интервюто си по повод 200 г. „Рибен буквар” проф. д.б.н. П. Берон събщи: „Единствените две рисунки, поради които ние знаем как е изглеждал, са на неговия стипендиант Николай Павлович, за когото той е плащал да учи във Виена и когато Павлович му е ходел на гости, тайно го е скицирал, а после с маслени бои е довършил **картината – тази, която е на банкнотата от 10 лева** (болд, И.А.), и другата, на която е с каскет и глобус там в кабинета си. Иначе няма никакви други негови изображения.” Ще си позволя обаче да направя едно уточнение.

Художникът на банкнотата от 10 лева (беронката), която е в обръщение от юли 1999 г., **не е Николай Христатиев Павлович** (1835–1894 г.), **а съвременникът ни Кирил Гогов** [54].

И ОТНОВО ЗА СМЕХОТВОРНАТА ПАТРИОТАРЩИНА

През 2021 г. публикувах изобилие от куриозни твърдения, разпространявани за живота и делото на д-р П. Берон в научна и популярна литература, телевизии, интернет [18]. Междувременно някои от тях

поизчезнаха, но, за съжаление, все още са предпочитани пред фактите. Тук отбелязвам само един от „бисерите”, които нашенските уикипедианци упорито разпространяват за П. Берон: „Французите са заплени от този академичен гений, предлагайки му да приеме френско гражданство под името „Пиер Барон“. Той отказва да приеме гражданство, оставайки си поданик на султана” [15]. Тъй като за това твърдение в статията на Уикипедия липсва препратка, очевидно уикипедианските бероноведи го смята за общоприет факт. Тази измислица се открива сравнително лесно в интернет, като се среща и във вариант с името „Пиер Берон” [14].

*Част от титулната страница на френски труд на д-р П. Берон от 1847 г., на която ясно се вижда името **ПИЕР Берон**.*

А каква е истината? **Всички автори, които твърдят** **преждespoменатия в кавички текст, никога не са разлиствали поне един Беронов труд на френски език!!!** Ако вместо да преписват безкритично от себеподобни специалисти, все пак нека благоволят да го направят, те ще установят, че П. Берон е използвал във френските си трудове само името **PIERRE** Beron! Колкото до уверението, че французите го обявили за „академичен гений” и му предложили „да приеме френско гражданство”, поне досега **ниито един автор** не е публикувал френски източник от времето на събитията, за да докаже подобна почит. А и досега нито един от такива познавачи на френските трудове на П. Берон не си е направил трудът да издири и да представи мнението на френски автори, съвременници на П. Берон, за публикациите му.

Литература и бележки

1. **Сегова, Сияна.** Берон казва как се пишат и изговарят думите. – Телеграф, № , 14 май 2024, с.37.
2. Портрет Д-р Петър Берон, 60x90 cm. – <https://www.emag.bg/portret-d-r-petyr-beron-60h90-cm-11/pd/D3VVXWMBM/> (Обявена цена към 30 май 2024 г. – 75 лв).
3. Картина портрет – д-р Петър Берон. – <https://magic-indoor.com/product/kartina-portret-petur-beron/> (Обявена цена към 30 май 2024 г. – 40 лв).

4. **Общинска библиотека „Петър Матеев“ – гр. Котел.** На 21 април 2021 година се навършват 150 години от смъртта на Петър Берон – автора на първия български буквар. – <https://kotel.bg/en/novini-sabitiya/petar-beron21032021/> (Публикувано 11 март 2021 г., посетено 30 май 2024 г.).

5. **Алексиев, Иван.** Образът на д-р Петър Берон (ок. 1799–1871 г.) – противоречия, курйози и неясноти. – https://morskivestnik.com/compass/news/2022/052022/052022_27.html (Публикувано 19 май 2022 г.).

6. **Алексиев, Иван.** Нови данни за „студентския“ образ на д-р Петър Берон. – https://morskivestnik.com/compass/news/2023/102023/102023_19.html (Публикувано 28 окт. 2023 г.).

7. **Алексиев, Иван.** Омаяни от кораби мъже. Дейци на българското корабостроене и кораборемонт до 30-те години на XX в. Том 1. Варна, ИК „Морски свят“, 2006. 431 с.

8. **Боянова, Паулина.** Рибният буквар стана на 200 години. – https://blitz.bg/obshtestvo/ribniyat-bukvar-stana-na-200-godini_news1005870.html (Публикувано 6 март 2024 г.).

9. **Цицелков, Благой.** „Темата на NOVA“: Неразказвани истории за д-р Петър Берон и „Рибния буквар“. – <https://nova.bg/news/view/2023/05/24/412957/%D1%82%D0%B5%D0%BC%D0%B0%D1%82%D0%B0-%D0%BD%D0%B0-nova-%D0%BD%D0%B5%D1%80%D0%B0%D0%B7%D0%BA%D0%B0%D0%B7%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%B8-%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B8%D0%B8-%D0%B7%D0%B0-%D0%B4-%D1%80-%D0%BF%D0%B5%D1%82%D1%8A%D1%80-%D0%B1%D0%B5%D1%80%D0%BE%D0%BD-%D0%B8-%D1%80%D0%B8%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D1%8F-%D0%B1%D1%83%D0%BA%D0%B2%D0%B0%D1%80/> (Публикувано 24 май 2023 г.)

10. **Ива Стоянова:** Рибният буквар на д-р Петър Берон е първият новобългарски учебник. – <https://bgnes.bg/news/iva-stoqnova-ribniqt-bukvar-na-d-r-petar-beron-e-parviqt-novobalgarski-uchebnik> (Публикувано 9 май 2024 г.)

11. **НИМ показва оригиналния екземпляр на "Рибен буквар" на д-р Петър Берон.** – <https://bnr.bg/post/101984571/nim-pokazva-originalnia-ekzemplar-na-ribnia-bukvar-na-d-r-petar-beron> (Публикувано 30 апр. 2024 г.)

12. **Костадинова, Мирела.** Навършват се 200 години от издаването на „Рибен буквар“ на д-р Петър Берон. – <https://epicenter.bg/article/Mirela-Kostadinova--Navarshvat-se-200-godini-ot-izdavaneto-na--Riben-bukvar--na-d-r-Petar-Beron/343757/11/105> (Публикувано 15 март 2024 г., към 2 апр. 2024 – 16495 пъти, 30 май 2024 – 17249 пъти!)

13. **21 март: Петър Берон.** – <https://conservative.bg/21-mart-petar-beron/> (Публикувано 21 март 2023 г.).

14. **Стамболиев, Огнян.** Да си спомним за д-р Петър Берон - 225 години от рождението на великия българин. – <https://fakti.bg/kultura-art/847108-da-si-spomnim-za-d-r-petar-beron-225-godini-ot-rojdenieto-na-velikia-balgarin> (Публикувано 11 ян. 2024 г.)=

15. **Петър Берон (просветител).** – [https://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%B5%D1%82%D1%8A%D1%80_%D0%91%D0%B5%D1%80%D0%BE%D0%BD_\(%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%81%D0%B2%D0%B5%D1%82%D0%B8%D1%82%D0%B5%D0%BB\)](https://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%B5%D1%82%D1%8A%D1%80_%D0%91%D0%B5%D1%80%D0%BE%D0%BD_(%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%81%D0%B2%D0%B5%D1%82%D0%B8%D1%82%D0%B5%D0%BB)) (Последна промяна 19 ноем. 2023 г.).

16. **Рибен буквар.** – https://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%A0%D0%B8%D0%B1%D0%B5%D0%BD_%D0%B1%D1%83%D0%BA%D0%B2%D0%B0%D1%80 (Последна промяна 29 март 2024 г.)

17. **Теодоров[-Балан], Александър.** Сенки. Книжовно-исторически чъртици. II. Доктор Петър Берон. – Бълг. преглед, г. I, 1894, № 7, 60-70.

18. **Алексиев, Иван.** Д-р Петър Берон – митове, куриози, противоречия. – https://morskivestnik.com/compass/news/2021/082021/082021_14.html (Публикувано 11 авг. 2021 г.).

19. **Алексиев, Иван.** Колко са изданията на „Рибния буквар” и защо той наистина е рибен. – https://morskivestnik.com/compass/news/2014/112014/112014_3.html (Публикувано 1 ноем. 2014 г.).

20. **Теодосиев, Николай.** Каталог на българските печатни книги 1508–1878. С., Унив. изд. Св. Климент Охридски, 2007. 450 с.

21. Искрено уважавам къртовския труд на Н. Теодосиев и изключително ценния му Каталог [20], но конкретно за описанията на „Рибния буквар” той положително не е имал възможност лично да направи сравнителен анализ между изданията от 1846 и 1847 г. Изданието от 1846 г. е изключително рядко и към 2007 г., когато е издаден този Каталог, в литературата все още липсваха сведения къде се съхраняват екземпляри на „Рибния буквар” от 1846 г. Аз успях да направя такъв сравнителен анализ едва през 2018 г. благодарение на изключителния жест на проф. дфн Румяна Дамянова – р-л на направление „Литература на Българското възрождение“ в Института за литература на БАН [22].

22. **Алексиев, Иван.** Загърбеното издание на „Рибния буквар” от 1846 г. – http://morskivestnik.com/compass/news/2018/112018/112018_1.html (Публикувано 1 ноем. 2018 г.).

23. **Стойков, Ст.** Петър Берон и неговият „Рибен буквар”. – В: **Берон, Петър.** Рибен буквар (Буквар с различни поучения). Юбилейно издание по случай 140 години от излизането му. София, Нар. просвета, 1964, 5-11.

24. **Берон, Петър.** Буквар с различни поучения. Ред, предг. Лилия Илиева. София, Бълг. история, 2018. 168 с., с ил., факс.

25. **Илиева, Лилия.** Петър Берон за българския език: правописни и граматически възгледи. – В: **Aut inveniam viam, aut faciam.** Сборник в чест на чл.-кор. проф. д.ф.н. Стоян Буров. В. Търново, Уи „Св. св. Кирил и Методий”, 2019, 437-452.

26. **Радев, Иван.** История на българската литература през Възраждането. [3.] прераб. изд. В. Търново, Абагар, 2012. 616 с.

27. **Иванов, Атанас.** Чърти из животът и записки на Атанас Иванов, бивший учител в Стара Загора. – В: **Автобиографии.** Ат. Иванов. Р. Ил. Блъсков. Ю. Ненов. София, Изд-во на ОФ, 1979, 11-39.

28. **Славейков, Петко Рачов.** Габровското училище и неговите първи попечители. Цариград, в книгопечатницата на А. Минасиана и съдруж., 1866. [2], VI,

114 с. - http://digilib.nalis.bg/dspviewerb/srv/viewer/bul/3e16283e-79d4-46df-8cc6-5e3d95a3c093?tk=PhYoPnnURt-Mxl49laPAkwAAAABIKWdj.7Y70Zun9ChGXf3mHXZ5X4g&citation_url=/xmlui/handle/nls/830

28. **Дочев, Гено.** Д-р Петър Берон и неговото дело. По случай петдесетгодишнината от смъртта му. – Учил. преглед, г. XXI, 1922, № 4, Неоф. отдел, с. 202-227.

29. **Journey Rev. H. D. Leevs in Roumelia and Bulgaria.** – The Missionary Register for 1827. London, 1827, Oct., 478-483.

30. К. Възвъзова-Каратеодорова е първият автор, който съобщава (1962 г.) библиографското описание на пътеписа на Х. Лийвс от 1827 г. [31, с.478, т.2]. През 2001 г. този пътепис е включен в Сливенската био-библиография за П. Берон [32, с.86, т. 647], напомним за него през 2023 г. [33, с. 10, т.2], но на практика текстът му е неизвестен за бероноведи и историци на българските издания на Библията. Показателен е фактът, че този много информативен източник не е включен в известния обемист (824 с.) сборник на английски пътеписи за Балканите [34].

31. **Възвъзова-Каратеодорова, Кирила.** Библиография на трудовете на Петър Берон. – В: **Петър Берон. Изследвания и материали.** София, Изд-во на БАН, 1962, 189-203.

32. **Василева-Петрова, Росица, Ганка Чолакова и Катя Сивева.** Д-р Петър Берон. Био-библиография. Сливен, ИК „Жажда“, 2001. 112 с.

33. **Алексиев, Иван.** Нови сведения за произхода на името „Рибен буквар“. – https://morskivestnik.com/compass/news/2023/112023/112023_13.html (Публикувано 25 ноем. 2023 г.).

34. **Английски пътеписи за Балканите – края на XVI–30-те год. XIX в.** София, Наука и изкуство, 1987. 824 с.

35. **Алексиев, Иван.** Гръцки историк обявява д-р Петър Берон за грък още през 1995 г. – http://morskivestnik.com/compass/news/2017/112017/112017_21.html (Публикувано 12 ноем. 2017 г.).

36. Медико-физиологичното дружество в Атина е известно в българската литература и с наименованията: Атинско природно др-во, Атинско природонаучно др-во, Др-во на естествениците в Атина, Гръцко др-во на естествоизпитателите, в съвременни англоезични публикации – Physiographical Society of Athens (Natural history Society) [37, с. 12], т.е. Физиографско др-во на Атина (Др-во по естествена история, др-во по естествознание). В нито един от проучените източници, в които се споменават тези наименования, авторите не цитират първоизточник. Тук ползвам термина Медико-физиологично дружество в Атина, защото така е споменат през 1850 г. от П. Берон [7, с. 61, т. 161].

37. **Vlahakis, George N., Tzveta Sofronieva.** Beyond Nations? Pierre Beron (1798 - 1871) and His Work. A Typical Nineteenth Century Balkan Savant. – In: 2011 Dissemination and Development Physics and Mathematics on the Balkans, p. 9-13. – <http://www.trioiskar.com/hp/2011vlahakis.pdf>

38. **Βερόνου, Πέτρου.** Διατριβή αναγνωσθείσα εις την συνεδρίασιν της εν Αθήναις Φυσιογραφικής Εταιρίας κατά την 15 Ιανουαρίου υπό του αντεπιστέλλοντος μέλους αυτής. Εν Αθήναις, Αθηνάς, 1853. 14 σ. – <https://catalogue.nlg.gr/Record/b.429978>
39. **Βερόνου, Πέτρου.** Γενική κλιματολογία, ήτοι ερμηνεία της κυκλοφορίας του ύδατος εις την γην, των νόμων της διανομής των υετών, των ανέμων και της θερμοκρασίας: εφαρμογή των νόμων τούτων εις την ναυτιλίαν, αγρονομίαν, ιατρικήν, γεωλογίαν [...] και παράρτημα περί του κατακλυσμού. Εν Αθήναις, Εκ του Τυπογραφείου Σ. Κ. Βλαστού, 1853. 183 σ. – <http://vopac.nlg.gr/Record/b.474183>
40. **M. Béron fait une communication sur divers points de meteorology.** – Annuaire de la Société météorologique de France (Paris). Tome 7. 1859. Deuxième partie. Bulletin des Séances, p. 132-134.
41. **Христова-Йорданова, Камелия.** „Перли в КОРОНАта“: Атласите на д-р Петър Берон (и Николай Павлович). – Библиотека, 2020, № 6, 23-25.
43. **Beron, Pierre.** Panépistème. T. 3. Physique simplifiée par la découverte de l'origine du mouvement et de l'affinité. Thermostatique. Paris, Mallet-Bachelier, 1863. 948 с.
44. **Fahie, John J.** A History of Wireless Telegraphy. Second Edition, revised. Edinburgh and London, William Blackwood and Sons, 1901. XXI, 348, 32 p. – <http://www.archive.org/stream/historywirelesst00fahirich#page/n9/mode/2up>
45. **Баева, Искра, Евгения Калинова и Илияна Марчева.** История на съобщенията в България. Факти, събития, личности, проблеми. С., Ракла, 1997. 160 с.
46. **Цацов, Димитър.** Философски идеи през Българското възраждане. Велико Търново, Фабер, 2019. 140 с.
47. **Бъчварова, Нели и Михаил Бъчваров.** Д-р Петър Берон. Живот–дейност–натурфилософия. София, Наука и изкуство, 1975. 220 с.
48. **Alexander von Humboldt.** – https://de.wikipedia.org/wiki/Alexander_von_Humboldt#Erste_Expedition:_Zwischen_Orinoco_und_Rio_Negro
49. **Д-р Петър Берон.** По материали от архива на д-р Васил Бакърджиев. Състав., въвед. Надежда Напето̀ва, Розалина Джамбазова. София, УИ „Св. Климент Охридски“, 1999. 484 с.
50. **А. П. Г.** [Гранитски, Анастасий Поппетров]. Истинный глас на България или българите пред сами себе си и пред своите иноземни доброжелатели [...]. Цариград, 1853. 72 с.
51. **Априлов, Василий.** Денница ново-болгарского образования. Часть первая, Одеса, 1841. VI, 146, XII с.
52. **[Добровски, Иван].** Доктор Петър Берон. – Мирозрение (Виена), г. I, 1850, № 1 (септ.), с. 9-10.
53. **Комети.** – Български книжици, част III, 1858, септември, № 2, 50-59.
54. **Господинов, Георги.** Неведимата антология. Литературата в последните български банкноти. – Български език и литература, 2021, № 3, 247-269.

Иван АЛЕКСИЕВ